

DELAVCI!
Najprej za svobodo in pravice svoje! Izgubite ne morete ničesar, pridobite pa lahko vse.
Naročnina (subscription):
\$1.00 na leto, 75c na pol leta za Ameriko (\$1.50 per year, 75c half year in America. \$2 na leto, \$1 pol leta za Evropo (\$2 per year \$1 per half year for Europe.

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.
THIS PAPER IS DEVOTED TO THE INTERESTS OF THE WORKING CLASS.

Stev. (No.) 43. **Chicago, Ill., 6. julija (July), 1908.** **Leto (Vol.) III**

Socializem in šola.

Socializem, ki zahteva odstranitev nasprotstev med bogatimi in revnimi, zahteva tudi odpravo razlike med vzgojo bogatinskega sinu in med vzgojo sinu ubožca. Buržoazija skrbi, da njeni ljudje dobe izobrazbo, katero se smatra za najboljšo — široke vrste revnega ljudstva morajo pa čepati svojo izobrazbo le v ljudskih šolah, ki so seveda še vse pomanjkljive. Buržoazija mladež dobi splošno izobrazbo temelječo na znanosti — delavski in kmečki mladež pa se kaže svetopisemsko sliko stvarjenja sveta, uredb ljudske družbe in kulturnega razvoja. Ljudska šola že davno ne odgovarja zahtevam po pravi ljudski izobrazbi — čimdalje bolj postaja organ, ki varuje interese kapitala in sploh posebnosti razredov. Socializem je izraz posebnega celotnega svetovnega nazora, ki stoji v ostrem nasprotstvu s meščanskim svetovnim nazorom. Socializem ne vidi v otroku bodočega meščanskega delavca in brezpravnega proletarja, ampak bodočega člana organizacije svobodnih delavcev. Socializem zato ne vspejama buržoazijske kulture, temveč jo zametuje. Šola v kapitalistični državi goji cerkveno reakcijo, militaristično kulturo in dinastično zgodovino. Socializem hoče postaviti šolo v službo svobode, hoče jo demokratizirati in jo napraviti, da bo brezplačno pristopna delavskemu razredu, in sicer od ljudske šole do vseučilišča! Socializem hoče šolo socializirati! Cilj cerkvene šole je, vzgojevati ljudi, "da bodo podobni bogu", da zatro vse želje telesa in da začno zametavati svet. Fevdalni gospodje v srednjem veku so določili šoli še drugi cilj: vzgojevati dobre podanike! Buržoazija današnjih kapitalističnih držav pa je prevzela cilj cerkve in fevdalca: nasploh ter naložila šoli kapitalistične države, da vzgojuje cerkvi in državi potrebni material, državi pokorne podanike, cerkvi pobožne vernike; razširila pa je še cilj šole s tem, da naj vzgojuje še delodajalca delavce, ki bodo rodoljubno delali in ki bodo s svojim stanjem zadovoljni: češ, je že božja volja taka! Zato se današnja šola oficielno bojuje proti socializmu: češ, da je današnji red človeških družb ustvaril sam bog, zato bo vedno tako kot je, kajti od boga ustvarjen red se ne izpremeni nikoli! Cilj šole pa ne more in ne sme biti nadzemeljski, ampak čisto posveten. Karol Marks je določil šoli nalogo vzgojevati ljudi, ki se bodo mogli udeleževati skupnega dela, ljudi, ki bodo tako praktično kot teoretično izveščali. Današnja šola vzgojuje le teoretično in ne vzgojuje torej vsestransko izveščane posameznike, ki bi znali ravnati s stroji in orodji današnje ljudske družbe in ki bi mogli sodelovati pri skupnem izdelovanju. Armadi brezposelnega ljudstva, takozvani rezervni armadi, bilo bi od velike koristi, če bi njeni člani razumeli najrazličnejšim strojem, kajti potem bi se lahko lotili drugega posla in bi se obvarovali čimnarskega dela ter izkoriščanja, čemur je manj izveščan delavec podvržen. Socialistična šola mora nasprotstvo med teorijo in prakso, odpraviti. Če kapitalistična šola maši v učencev glavo abstraktno znanost ter dijaka (pa tudi inteligenta ali ročnega delavca) vzgojuje za meščanskega delavca kapitalista, mora socialistična šola obratno veliko pazno na prakso in vzgojevati zavedne socialne demokrate, ljudi, v katerih bo ljudska dostojnost popolnoma razvita in ki ne bodo vrženi v nobeno meščansko tlačanstvo. Proti bogoslovni nauki o šestdnevem stvarjenju sveta postavljamo Darwinov nauk o razvoju v mnogo tisočletjih. Proti čitavi starih biotnih in po fevdalizmu smrdelih avtorjev zahtevamo branje modernih pesnikov in pisateljev. Sveto pismo, katekizem, cerkveno zgodovino ter podobne stvari nadomeščamo s kulturno zgodovino vseh epoch in razredov ljudske družbe; — prebaryano in prikriveno zgodovino nadomeščamo s čisto zgodovino, ki je vedno pripravljena vsprejeti vsako zgodovinsko resnico. Duh tlačanstva se mora odpraviti in nadomestiti z duhom prepričanja svobodnih državljani-

0 gospodarskih krizah.

(Konec.) Nekateri ekonomski pričakujejo, da bodo karteli odstranili krize. Pa ni večje zmotne nego je ta! Če bi se hotelo po kartelih urediti produkcijo, bi morali tu obsegi vse proizvodne panoge in biti sezidani na mednarodnem temelju in se raztegovati čez vse dežele, kjer je doma kapitalistični proizvodni način. Dosej pa še ni nobene mednarodne kartela v kaki industrijski panogi, ki bi bila merodajna za vse gospodarsko življenje. Mednarodne kartele se težko utvori in prav tako težko vzdrži. Marx je že pred več nego 50 leti opomnil, da ne ustvarja le konkurenca monopola, ampak tudi monopol konkurenca. Čim večji je dobiček, ki pripade podjetjem enega kartela, tem večja je nevarnost, da poskušajo kak izven kartela stojič kapitalist odvisiti jim ta dobiček s tem, da ustanovi konkurenčno podjetje. Karteli in trstni sami postajajo predmet in povod trgovskih speculacij. Tvorijo najvišjo obliko akcijske družbe in so kakor nalašč, da se najrazličnejše prevare, ki so lastne tem družbam, privedejo do vrhunca. Kakor je bila prevarna doba l. 1871—1873, doba ustanovitve akcijskih družb, tako je bila prevarna doba 1896—1900 doba ustanovitve kartelov in trstov, zlati v Združenih ameriških državah. Kot zadržek nadprodukcije se karteli praviloma ne bodo obnesli. Njih glavna naloga nam nadprodukciji ni, da bi jo preprečili, ampak da njene posledice prenese raz razreda kapitalistov na delavce in konsumente. Karteli pomagajo velikim kapitalistom, da pretrpe krizo, da produkcijo za nekaj časa omeje, da delavce odpuste od dela itd., ne da bi pri tem dobiček kaj trpel. Pretresajmo pa to neverjetnost, da bi se posrečilo v dogledni dobi, da bi se velike svetovne industrije organizirale v kartele, ki bi bili mednarodno in res strogo disciplinirani. Kakšne bi bile posledice! Konkurenca med kapitalisti ene in iste industrijske panoge bi bila s tem v najboljšem slučaju na eni strani odpravljena. Predaleč bi zašli, če bi preiskovali, kakšne posledice bi povzročila konkurenca na drugih straneh, ki bi se ostale. Le eno si oglejmo: Čim bolj mineva konkurenca med podjetniki ene in iste industrijske panoge, tem večje je nasprotstvo med njimi in podjetniki drugih industrijskih panog, ki so na njih blago odkazani. Če ponehajo boji med posameznimi producenti ene in iste industrijske panoge, pa se poostrijo tem bolj boji med producenti in konsumentom — da porabimo to zadnjo besedo v najširšem njenem pomenu. V tem pomenu je pa vsak producent tudi konsument; tlače n. pr. — ne da bi se ozirali na njegove osebnosti konsum — je konsument bombaža, premoaga, strojev, olja itd. Vsa kapitalistični razred ne razpade le v posameznike, ampak v posamezne vrste, ki se med seboj kar najhujše pobijajo. Danes ima vsak kapitalist težnjo, toliko kot mu je le mogoče producirati in toliko blaga, kolikor mu je le mogoče prinesiti na trg; kajti čim več blaga, tem več dobička — pri drugače povsem enakih okoliščinah. Le njegovi račun, če je trg zmožen, da prevzame toliko blaga, in naravno: kapital njegov mu delajo pri proizvodnji zadržke. Nasproti temu pa se ne bo, če bo karteliranje splošno, proizvajanje uredilo in s tem prenehale krize, kakor nekateri to slikajo, ampak vsakega

nov. Kapital se ne sme več v šoli poveljati. Kapital sosa delavcev moze, razdira rodbinsko sredo z dolgim delavnikom, mozu odvzema ženo, ženi moža, otroka mater, mater otrokom — ta kapital bodi delavskemu otroku pravilno naštani! V šoli naj se pojasnjujejo nasprotstva, ki so v današnji družbi, in pokaže naj se tudi na mogočnost odstranitve teh nasprotstev. Enotno organizirana javna vzgoja bi najboljšo zmogla današnja razredna nasprotstva odpraviti. Zato socializem deluje in hrepeni po taki vzgoji. Vrhunec socialistične šolske politike se zreali zato le v svetovnem miru.

O gospodarskih krizah.
(Konec.) Nekateri ekonomski pričakujejo, da bodo karteli odstranili krize. Pa ni večje zmotne nego je ta! Če bi se hotelo po kartelih urediti produkcijo, bi morali tu obsegi vse proizvodne panoge in biti sezidani na mednarodnem temelju in se raztegovati čez vse dežele, kjer je doma kapitalistični proizvodni način. Dosej pa še ni nobene mednarodne kartela v kaki industrijski panogi, ki bi bila merodajna za vse gospodarsko življenje. Mednarodne kartele se težko utvori in prav tako težko vzdrži. Marx je že pred več nego 50 leti opomnil, da ne ustvarja le konkurenca monopola, ampak tudi monopol konkurenca. Čim večji je dobiček, ki pripade podjetjem enega kartela, tem večja je nevarnost, da poskušajo kak izven kartela stojič kapitalist odvisiti jim ta dobiček s tem, da ustanovi konkurenčno podjetje. Karteli in trstni sami postajajo predmet in povod trgovskih speculacij. Tvorijo najvišjo obliko akcijske družbe in so kakor nalašč, da se najrazličnejše prevare, ki so lastne tem družbam, privedejo do vrhunca. Kakor je bila prevarna doba l. 1871—1873, doba ustanovitve akcijskih družb, tako je bila prevarna doba 1896—1900 doba ustanovitve kartelov in trstov, zlati v Združenih ameriških državah. Kot zadržek nadprodukcije se karteli praviloma ne bodo obnesli. Njih glavna naloga nam nadprodukciji ni, da bi jo preprečili, ampak da njene posledice prenese raz razreda kapitalistov na delavce in konsumente. Karteli pomagajo velikim kapitalistom, da pretrpe krizo, da produkcijo za nekaj časa omeje, da delavce odpuste od dela itd., ne da bi pri tem dobiček kaj trpel. Pretresajmo pa to neverjetnost, da bi se posrečilo v dogledni dobi, da bi se velike svetovne industrije organizirale v kartele, ki bi bili mednarodno in res strogo disciplinirani. Kakšne bi bile posledice! Konkurenca med kapitalisti ene in iste industrijske panoge bi bila s tem v najboljšem slučaju na eni strani odpravljena. Predaleč bi zašli, če bi preiskovali, kakšne posledice bi povzročila konkurenca na drugih straneh, ki bi se ostale. Le eno si oglejmo: Čim bolj mineva konkurenca med podjetniki ene in iste industrijske panoge, tem večje je nasprotstvo med njimi in podjetniki drugih industrijskih panog, ki so na njih blago odkazani. Če ponehajo boji med posameznimi producenti ene in iste industrijske panoge, pa se poostrijo tem bolj boji med producenti in konsumentom — da porabimo to zadnjo besedo v najširšem njenem pomenu. V tem pomenu je pa vsak producent tudi konsument; tlače n. pr. — ne da bi se ozirali na njegove osebnosti konsum — je konsument bombaža, premoaga, strojev, olja itd. Vsa kapitalistični razred ne razpade le v posameznike, ampak v posamezne vrste, ki se med seboj kar najhujše pobijajo. Danes ima vsak kapitalist težnjo, toliko kot mu je le mogoče producirati in toliko blaga, kolikor mu je le mogoče prinesiti na trg; kajti čim več blaga, tem več dobička — pri drugače povsem enakih okoliščinah. Le njegovi račun, če je trg zmožen, da prevzame toliko blaga, in naravno: kapital njegov mu delajo pri proizvodnji zadržke. Nasproti temu pa se ne bo, če bo karteliranje splošno, proizvajanje uredilo in s tem prenehale krize, kakor nekateri to slikajo, ampak vsakega

kartela sploh bo glavna težnja, da se bo proizvajalo kolikor mogoče malo, kajti čim manj je blaga, tem večje so cene. Prejšnja trgovska praksa, da se je v slučajih, če je bilo na trgu preveč blaga, en del istega uničil, samo da se je zaostalo blago dobičkanosne cene preplelo, bo potem postala splošna praksa. Da pri tem družba ne more obstati, je jasno. Če stremi vsak kartel zase za podprodukcijo (da bi se manj izdelovalo), tako mora na drugi strani vsak težiti za tem, da prisili k nadprodukciji druge kartele, katerih blago potrebuje. Mnogo potij vodi k temu. Najenostavnejši je ta, da se lastna konzumacija še bolj omeji nego omejuje drug kartel svojo produkcijo. Daljši je ta, da se pokliče znanost na pomoč, ki naj napravi nadomestno sredstvo za blago, katerega produkcija je omejena. Še daljši pot je, da začno dotični konsumentje sami proizvajati, kar potrebujejo. Vzemimo slučaj, da utvorijo bakreni rudniki kartel, omeje produkcijo bakra in vzdignejo njegove cene zelo visoko. Kaj sledi temu? Eni industrialci, katerih podjetja pretvarjajo baker, bodo ustanovili ista, dokler ne pridejo boljši časi, drugi bodo pa iskali druge kovine mesto bakra uporabljati; drugi pa bodo skušali pridobiti si bakrene rudnike in jih začeti izrabljati ter se tako napraviti neodvisne od bakrenega trsta. Konec je, da se kartel razbije in bankrotira, in kriza je tu. Če se to ne posreči, provzroči podprodukcija kartela umetno omejitve produkcije, torej zopet krizo, v onih industrijskih panogah, ki konsumirajo produkte kartela kot surovino ali orodje itd. Karteli torej ne spravijo kriz s sveta. Če bi imeli v tem oziru kaj uspeha, mogel bi največ biti ta, da dobi krize drugo obliko — ali nobene boljše. Bankroti ne bodo prenehali, razlika bo le ta, da zabodajo večji obseg, da ne zabodajo le posamezni kapitalisti, ampak vedno kar cele vrste kapitalistov. Karteli ne morejo odstraniti kriz, pač pa morejo provzročati krize, ki so še bolj uničevalne kot vse, kar smo videli dosedaj. Šele potem, ko bi se vsi karteli združili v en sam, v čegar roki se bi zedinila vsa proizvodna sredstva vseh kapitalističnih narodov, ko bi dejansko zasebna last proizvodnih sredstev ponehala, šele potem bi karteliranje omogočilo odstranitev kriz. Nasproti temu pa so krize od neke višine gospodarskega razvoja naprej neizogibne, toliko časa, kolikor časa bo obstajala zasebna last proizvodnih sredstev. Ne gre, da bi se samo senčne strani zasebnega lastništva odstranile, zasebna last sama pa bi še dalje obstala. Vojna uprava ameriška je v škrpih! Višji vojaški dostojanstveniki se pritožujejo, da ne morejo dobiti zadostnega števila rekrutov, češ da vlada med ljudstvom, zlasti med delavstvom, protimilitaristično mišljenje. Če je to res, potem je to vesel pojav, da je prišlo ljudstvo polagoma uvidevati škodljivost militarizma in da je vojaštvo le za to tukaj, da brani in čuva kapitalistični rop, in da vzdržuje delavstvo na vajetih in v primernem strahu. Glavni namen vojaštva je več ali manj sicer povsod ta, da ščiti izvoljene, a menda nikjer na svetu ni v toliki meri golo orodje v rokah kapitalistov, kakor ravno v Združenih državah. To spoznanje prodira sedaj v čim širše ljudske kroge; vedno več je nasprotnikov militarizma. Militarizem se v tej deželi ne bo mogel nikdar tako razviti, kakor si želijo kapitalisti in vlada. Postave so baje za to tukaj, da se preprečijo in onemogočijo zločinstva. A kako malo svoj namen dosežejo, in kako današnja prisilna vzgoja ne vzgojuje, marveč okužuje in posarovi, — je razvidno v knjigi: "Psihologija zločinstva". V njej so našli kriminalistični podatki, tikoči se izključno otrok in mladoletnih oseb. "V Nemčiji je bilo v dobi dveh let od l. 1899—1901 obsojenih okroglo 57,000 otrok v starosti od

12. do 14. leta, in sicer: 90 deklice in 1495 dečkov radi nevarne telesne poškodbe, 9 deklice in 230 dečkov radi motenja domačega mira, 44 deklice in 1969 dečkov radi stvarnega poškodovanja, 15 deklice in 227 fantov radi nečistosti, 10 dečkov radi protinaravnih nečistosti, 8 deklice in 2 fanta radi krvoravnosti, 1 deklica in 1 deček radi rufianstva (dovodstva), 2 trinajstletni deklici radi odprave telesnega sadu (1), 1 štirinajstletna deklica radi zakonolomstva (1), 190 dečkov in 41 deklice radi ponarejanja uradnih listin 2 dečka radi razžaljenja veličanstva, 33 dečkov in 8 deklice radi verskih prestopkov." Ti tužni podatki, v katerih se zreali današnja skoz in skoz gnjila družba, dokazujejo jasno, da so sodnijo in šole brez vse moči. Mlade žrtve napačnega gospodarskega sistema in lažnjive, svetohinske morale sicer lahko mučijo in napravijo nesrečne, toda bolne družbe ne morejo ozdraviti. Groza, gnus in jeza mora popasti človeka, ko slika, da pošiljajo že otroke v zapore radi "verskih prestopkov" in radi "razžaljenja veličanstva". Taka vera in tako veličanstvo, ki jih morejo "razžaliti" celo otroci, nista drugega vredna, kakor da se jima obesi mlinski kamen na vrat in se ju potopi v morje pozabljivosti, tam kjer je najbolj globoko.

VESELICA "PROLETARKE".
Predzadnji sobotni večer, dne 27. junija, se je vršila pri sodr. Fr. Mladiču, 587 So. Centre Ave., v mali dvorani domača zabava tukajšnega slov. ženskega soc. kluba "Proletarka". Mnogobrojna udeležba je pokazala, da uživa mladi ženski klub med zavednim delavstvom vsestransko simpatije. Prihiti so na veselico člani raznih tukajšnjih slovenskih sekcij, klubov, strank, zlasti so se pa v velikem številu udeležili hrv. sodrugi, za kar jim gre vsa čast in hvala. Hrvatsko soc. pevsko društvo "Svoboda" je zapelo par mišnih delavskih pesmi. Zamolati tudi ne smemo govora, ki ga je imela sodruginja Barbara Stariha. Govorila je približno takole: "Sodruginje in sodrugi! O priliki naše prve veselice, našega prvega nastopa v javnosti, mi dovolite nekoliko besed. Predvsem pa prosim, da se mi oprostite, če mi besede ne bodo tekale povsem gladko; saj veste, da delavka nima časa niti prilike, da bi se mogla urediti v govorih. Me razredno-zavedne slovenske delavke v Chicagu, žene in dekleta, smo pred štirimi meseci ustanovile svojo socialističen klub "Proletarka", ki se je pridružil kot št. 9 Jugoslovanski soc. zvezi. Ustanovile smo ga zato, ker smo prišle do prepričanja, da za deva socialno uprašanja ravno tako ženski spol kakor moški. — da izkoristimo kapitalizem delavko ravnotako kakor delavca, — da bo dal socializem ženi več svobode, kot ga ji pa daja današnji kapitalistični družabni red, — in pred vsem smo ga ustanovile zato, ker hočemo biti našim sodrugom in bratom po razredu očitne sobojnice proti krivicam, ki jih trpe milijoni in milijoni proletarcev in proletark širom zemlje, — in očitne sobojnice za pravice, katere si mora priboriti delavski stan, ako hoče živeti človeško življenje. Biti hočemo sobojnice za boljšo bodočnost, — za socializem. Naš klub je prvi tak klub med ameriškim Slovencei, in če se ne motim, tudi prvi med slovenskim narodom sploh. Zato smemo biti ponosne, da smo ravno me prve storile ta velevažni korak, in ponosni morajo biti tudi sodrugi, ki so nam pokazali pot, a se niso varali v nas. In čas je tudi bil, da se je pojavila razredna zavednost in svobodomiselnost tudi med Slovenci. Saj na žalost je ravno naše žensstvo še najbolj pokopano v mrtvili, klorofornirano po črni klerikalni kugi, ki že stoletja straši naš ubogi narod. — Naprej, sodruginje! Me gremo svojo pot, ne oziraje se na tisočere zapreke, ki se nam nastavlajo. V združenju je moč, in v moči je zmaga! To naj ima vsaka v sren. Napredovalci bomo, samo složno delujemo. Delujemo na to, da bo naš klub, da bo imel pod svojimi okriljem vse slovenske žene in dekleta tega milijonskega mesta, in da nam bodo sledile proletarke tudi po drugih krajih Amerike. Vi sodrugi nas pa podpirajte, kakor ste nas doslej. Roko v roki korakajmo naprej, in sijajna bodočnost nam je zagotovljena." Temu zares lepemu govoru je sledilo navdušeno priznanje. Mi pa želimo in tudi potrebno bi bilo, da bi ne ostalo samo pri lepih besedah! V teku vsestranske zabave je animirano družbo presenetil še sodr. Čepun s svojim izbornim sol-petjem. Pel je marskajso, internacijonalno delavsko himno. Po dokončanem oficijelnem delu veselice se je sodruginja Angela Horvat zahvalila v primernih besedah pričujočim gostom za udeležbo. Veselica je v finančnem in moralnem oziru dobro uspeła.

Od blizo in daleč
Proti trgovcem s človeškim mesom.
Tukajšna zvezna oblast je predzadnji in zadnji teden uprizorila velik lov na lastnike nesramnih hiš, ki trgujejo s človeškim mesom.
Dobri ljudje, ki nam privoščijo travo in kosti!
J. Ogden Armourja, znanega svinjskega barona, je upralsel neki časnikiški poročevalec, kakega mnenja je z ozirom na vedno rastoče cene mesa. Kakor ne ve de bel Taft nobene od pomoči za stradalajoče brezposelne delavce (— nadejalna konvencija republikanske stranke, ki je nominirala predsedniškim kandidatom Tafta, nam je sicer priporočala kot uspešno sredstvo izvažanje travice), tako tudi ta korifeja ne ve odgovoriti na uprašanje, kako bi se dale cene mesa uredile, da bi bile vsaj nekoliko normalne.
"Ko bi jaz le vedel!" — je ironično rekel svinjski baron, kateremu mesarija vkljub vsej krizi no si velikanske profite. "V slučaju, da se bo meso še bolj podražilo, bo moralo ljudstvo pač nehati jesti beefsteak in porterhousesteak ter se zadovoljiti s samimi kostmi in jetrami za juho.
"Cene so visoke, ker ni dovolj kladne živine, in ta se je podražila, ker je tudi kornuza v cenil poskočila. Mogoče je, da postane meso ceneje, če ne bo več toliko odjemalcev, kar je sedaj v vročih poletnih mesecih več kot verjetno."
Meso se je zadnje dneve spet podražilo, in dočim se je pri veletrgovcih podražilo le neznatno, so razprodajalec na drobno povišali pri vsakem funtu za več centov. Sirloin-steak in Roast-beef stane sedaj 25c, porterhousesteak pa 30 do 35 centov.
Tudi svinjsko meso se je podražilo.
Obesen po nedolžnem?
V petek dne 3. t. m. je bil v Wethersfield, Conn., obesen Poljak John Warhlsky, ki je baje pred 5 leti umoril nekega Petra Lukaszewicza. Delinkvent je vso pot do visle neprestano jokal in vedno zatrjeval, da je nedolžen. Mož je bil star šele 33 let. Stanoval je pri Lukaszewiczu, dokler se nista enkrat sprla. Šest mesecev po razpору so v kupu smeli našli mrtvo truplo Lukaszewiczevo. Takrat se ni nič govorilo o kakem umoru; šele ko se je žena vnovič omožila, se je zvedelo, da je praviloma svojemu drugemu možu, da je Warhlsky umoril njene prvega moža. Warhlsky pa je med tem časom odpotoval v staro domovino. Po preteku treh let pa se je zo pet vrnil in se nastanil v New Britain. Tam so ga prijeli, procesirali in krivim spoznali, čeprav je vedno zatrjeval, da je nedolžen. Saj ni bil prvi, in zadnji tudi ne! Ameriška justica! Morda bi bilo boljše, da bi obesili babnico, čemu je tako dolgo motala, ako je njena izpoved resnična!
Na znanje.
Kakor poročano že v predzadnji številki tega lista, poslala je ame-

riška socialistična stranka v sporazumu z Jugoslovansko socialistično zvezo v Ameriki v države Michigan, Minnesota in So. Dakota tudi slovenskega organizatorja za strankino delo v osebi sodruga Ivana Moleka, urednika "Proletarca." Odpotoval je danes teden najprej v državo Michigan. Istočasno zastopa sodr. Molek "Proletarca." ter je pooblaščen sprejemati naročila za list, razne knjige, tiskovine itd., pobirati naročnine in dajati pravoveljave pobornice čez sprejeti denar. Sodr. Molek zastopa tudi "Izobraževalno knjižnico." Sodrugom in rojakom v omenjenih državah ga najtopleje priporočamo.
Jugoslov. delavska tiskovna družba v Chicagu.
Od upravnjstva.
Opetovano opozarjamo cenj. sodrugi in somišljenike, da jemljejo pri nakupu svojih potrebščin oziroma v prvi vrsti na oglašje v našem listu. Naša dolžnost je, da podpiramo one tverke, katere s svojimi oglašji podpirajo nas.
Nadalje prosimo one rojake, katerim smo poslali list na ogled, da nam po dopisnici javijo, ali se sploh mislijo nanj naročiti in če jim naj list še naprej pošiljamo, ali pa naj ga jim ustavimo. To isto velja tudi za one, ki so list zahtevali, a jim ni mogoče takoj plačati, da vemo, pri čem da smo.
Boji proti tuberkulozi.
Vsi civilizirani narodi vsega sveta so v neprestanem boju z "belo silo" ali jetiko. Vsi zdravniki se ujemajo v tem, da je absolutno treba početi in opozoriti ljudstvo na prve simptome jetike, da se ve pravočasno pripraviti na boj. Eden takih znakov bližnje bolezni je izguba slasti, kar se čisto nevedoma preze. V takem slučaju začni takoj s Trinerjevimi ameriškim grenkim vinom, ki bolezni takoj prepreči. Ta pijate potolaji zelo deo, mu da moči in prebavo. Ako ste temu navodila sledili in če dostejemo še sveži zrak in toplo solnce, izvajali ste bog. Iz tega razvidite, kako potrebno je čuvati dober tek in prebavo. Trinerjevo ameriško grenko vino ozdravi vsako želodčno bolezen. Dobiva se v lekarnah. — Jos. Triner, 616—622 So. Ashland Ave., Chicago, Ill.
ZA KRATEK ČAS.
Neki časnikar je upralsel neke znamenitega ameriškega humorista Marko Twaina, zakaj ga mogote pri raznih trstih tako svažiti. Marko Twain je odgovoril v doela nedolžnim obrazom: "Ne vem prav zanesljivo, mislim pa, da zaradi tega, ker sem začel zopet pisati v časnike." — "Zaradi pisanja v časnike? To mi je čisto nerazumljivo!" — "Tudi me pri vsakem funtu za več centov. Sirloin-steak in Roast-beef stane sedaj 25c, porterhousesteak pa 30 do 35 centov.
Tudi svinjsko meso se je podražilo.
Obesen po nedolžnem?
V petek dne 3. t. m. je bil v Wethersfield, Conn., obesen Poljak John Warhlsky, ki je baje pred 5 leti umoril nekega Petra Lukaszewicza. Delinkvent je vso pot do visle neprestano jokal in vedno zatrjeval, da je nedolžen. Mož je bil star šele 33 let. Stanoval je pri Lukaszewiczu, dokler se nista enkrat sprla. Šest mesecev po razpору so v kupu smeli našli mrtvo truplo Lukaszewiczevo. Takrat se ni nič govorilo o kakem umoru; šele ko se je žena vnovič omožila, se je zvedelo, da je praviloma svojemu drugemu možu, da je Warhlsky umoril njene prvega moža. Warhlsky pa je med tem časom odpotoval v staro domovino. Po preteku treh let pa se je zo pet vrnil in se nastanil v New Britain. Tam so ga prijeli, procesirali in krivim spoznali, čeprav je vedno zatrjeval, da je nedolžen. Saj ni bil prvi, in zadnji tudi ne! Ameriška justica! Morda bi bilo boljše, da bi obesili babnico, čemu je tako dolgo motala, ako je njena izpoved resnična!
Na znanje.
Kakor poročano že v predzadnji številki tega lista, poslala je ame-

DENARJE V STARO DOMOVINO
POŠILJAMO:
za \$ 10.00 50 kren
za \$ 20.00 100 kren
za \$ 40.00 200 kren
za \$ 100.00 500 kren
za \$ 200.00 1000 kren
za \$ 500.00 2500 kren
za \$ 1000.00 5000 kren
Doma se nakazuje svoje popolnoma izplačilo brez vsakega odloka.
Naše denarne pošiljave izplačujejo, kr. pošti hranilišni urad v 11. do 15. dne.
Denarje nam poslati je najzgodnejše po 25c.00 v gotovini v priporočeni ali registriranem pismu, vedno skenke po Do mestu Postal Money Order ali pa New York Bank Draft.
Frank Sakser Co.
109 Greenwich St., New York
6104 St. Clair Ave., N. E. Cleveland, Ohio

PROLETAREC

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in urednik:

Jugoslavenska delavska tiskovna družba v Chicago, Ill.

Naslova: Za Ameriko \$1.50 za celo leto, 75c za pol leta. Za Evropo \$2 za celo leto, \$1 za pol leta.

Opisati po dopisih. Pri spremembah besedila je poleg novega naznaka tudi STARI naziv.

PROLETARIAN

Owned and published EVERY TUESDAY by

South Slavic Workmen's Publishing Company

Chicago, Illinois.

John Gurek, President;

John Petro, Secretary;

Anton Piskren, Treasurer.

SUBSCRIPTION RATES: United States and Canada,

\$1.50 a year, 75c for half year. Foreign countries,

\$2 a year, \$1 for half year.

ADVERTISING RATES ON AGREEMENT.

NASLOV (ADDRESS):

"PROLETAREC"

587 So. Centre Ave., Chicago, Ill.

31

DOPISI

Položaj delavstva nekdanj in sedaj.

— Jesenske volitve. — Gilji so

socializma.

Oregon City, Oregon.

Blažena Amerika, ti od rumene-

ga časopisja tako opevana dežela,

kjer je danes tvoje blagostanje,

tvoja slavljena prosperiteta! Pri

delavcih, ki lačni in raztrgani

tavo po mestnih ulicah ter svo-

jo delavno moč ponujajo za vsa-

ko, še tako beraško ceno, — go-

tovo ne!

Ako hočeš, prijatelj moj, videti

vesele, brezskrbne obraze in bo-

gato nališpane postave, moraš mi

slediti v mesta in razkošna leto-

višča, kjer v bogato opremljenih

in z najdražjimi perzijskimi pre-

progami okinčanih palačah buržo-

azijski baroni na račun neposedu-

jočih slojev v izobilici razkošno

žive. Tako je bilo dotedaj ves čas,

— mi socialisti pa pravimo, da

vedno ne bo tako ostalo. Današnji

krivični družabni red si sam

kopije svoj grob, v katerega se bo

prej ali slej preuklenil, in naša

dolžnost je, da ta razkrijalni pro-

ces pospešimo.

Ozrmo se nazaj, kakor daleč

sega zgodovina narodov. Pri

vseh narodih sta si stala nasproti

dva razreda človeške družbe. V

starem veku so nekdanj slavni, a

potem popolnoma pomehkuženi

Rimljani bili strogo ločeni po raz-

redih. Prevzetni patriciji so imeli

svoje sužnje — plebejce. Tudi

stari Grki, pri katerih je bilo su-

ženstvo močno razvito, so sma-

trali to vrsto ljudi za manjvredno

raso. In to celo sloveči modrijani,

kot so bili Sokrat, Aristotel in

drugi; bili so paš otroci svojega

časa. V srednjem veku, ko sužen-

stvo v Evropi ni bilo več tako v

cvetju, pa je fevdalna gospoda

— grajščaki in plemenitiži — v

zvezi z rimsko hierarhijo imela

popolnoma pod svojim uplivom

kmeti in takolimenovani srednji

stan, t. j. meščane in male obrtni-

ke. O proletareh v današnjem po-

menu ne more biti dosti govora,

ker je bila industrija šele v po-

vojih in o velekapitalizmu v da-

našnji obliki, ki je rodil moderno

suženstvo, — proletarijat — ni

bilo še duha ne sluha. Pač pa je

človekoljubni cesar Jožef II. hotel

dati vsem zatiranim in izkorišča-

nim nekoliko več pravice, — toda

naletel je povsod na hud odpor,

zlasti s cerkvene strani, — in sko-

ro vsi njegovi dalekoosežni načrti

so mu spodleteli. Pregnal pa je

vendar iz svoje države mnogo pa-

rasitov, — lenih redovnikov in re-

dovnic, kojih morala je bila na

jako slabem glasu. Pa tudi dan-

danes bi se trebalo kakega Jožefa

II. Razumljivo je, da je bil cesar

Jožef II. valed svojega ljudstvu

kriz; bili so lačni samo takrat,

kadar zemlja ni obrodila dovolj

sadežev. Mi pa smo toliko napre-

dovali, da pri najboljših letinah,

kar jih poznajo poljedelci, ko

je po skladiščih nakupljenega

polno živeža in obleke ter drugih

življenjskih potrebščin, ko po

stajah in pašnikih klayne živine

kar murgoli, — da moramo v teh

letih prosperitete, ki smo jo

ustvarili mi delavci, — lačni in

raztrgani okrog hoditi! Imamo

velikanske palače, v katerih ima

en sam človek po več krasnih in

zračnih sob na razpolago, čeprav

ni pri zgradbi-niti za eden kamen

prijel. Tisti pa, ki so to zgradbo

postavili, pa jih stanuje po več v

eni zaduhli luknji, ali pa sploh

nimajo strehe.

Takih primer, ki tako žalostno

osvetljujejo današnji krivični dru-

žabni red, bi se lahko navedlo sto

in sto. Socializem uči, da imamo

vsi ljudje enako pravico do življe-

nja, in ne samo nekateri sloji, ki

ostale izkoriščajo. Mi se ne strinja-

mo s sanjavinami anarhisti, ki hoče-

jo vpeljati brezvladje in nasilnim

potom strmoglavit sedajni red v

pravljice, ki so, — učeč slepo po-

košeno in veljo božjo — strupena

slana vsakemu napredu. Vsak

človek naj bi obiskoval šolo do 18.

leta, da se mu pamet popolnoma

razvije in obrusi talent. Gotova

stvar je, ki je ne ovirje noben fili-

ster, da je dandanes mnogo talent-

ov zakopanih vsled revščine na

delavski strani, dočim rinejo pre-

možnejši sloji svoje sinove v višje

šole, dasiravno ima marsikateri

izmed njih v glavi namesto talen-

ta — hlačen gumb.

Frank Sava.

Iz starega kraja.

Delavska tiskovna družba v Ljub-

ljani

je imela na binkočno nedeljo svoj

ustanovni občni zbor. Poročilo u-

stanovnega odseka je podal so-

drug Anton Kristan iz Idrije, ki

je tudi prečital odobrena pravila

in naznanil, da je zadruga pravil-

no registrirana. V načelnstvo so

izvoljeni: sodrug Anton Kristan

za načelnika, sodrug Fran Bartl,

Miha Čobal, Etbm Kristan in Ivan

EUGENE V. DEBS.

naš kandidat za predsednika.

BEN HANFORD.

naš kandidat za podpredsednika.

človeški družbi. Naše načelo je,

mirnim potom razlastiti kapitali-

ste in vpeljati socialistično ludo-

vlado, to se pravi: vsa proizvodjal-

na sredstva naj preidejo v skupno

last, in zasebno lastništvo, ki omo-

goča izkoriščanje in ki je vir vse-

ga socialnega zla, naj se odpravi.

Kedaj pa se bo to zgodilo? Ali mo-

rebiti pod sedajno kapitalistično

vlado? Le tedaj, kadar pridejo so-

cialisti na krmilo! Tedaj se bo

lahko postavnim potom vse pre-

uredilo in družbo socializiralo.

Zato pa, delavci, sodrug, od-

dajte svoje glasove pri volitvah

socialističnim kandidatom! Voli-

tve se sedaj bližajo. Ali boste vo-

lili debelega Tafta, ali morebiti

starega lisjaka Bryana? Ne! Edi-

na moža, za katere oddajate svoje

glasovnice, sta sodrug E. V. Debs

in B. Hanford. Hodili bodo spet

okrog vas masno plačani in zviti

agitatorji starih političnih strank,

da vas za dober "treet" oiganijo

za vašo glasovnico. Toda zapom-

nite si, kakor hitro se eden tako

daleč spozabi, da glasuje za eno

ali drugo staro stranko izda svo-

je delavske interese in stem dejan-

sko pripozna, da se strinja s se-

dajno finančno in ekonomsko kri-

zo. Smešno je torej, ako potem tak

človek še tarni o slabih časih, ko

mu po preteku par let zopet zapro-

pred nosom tovarno ali pa rudnik,

da mora stradati, — ko pa sam

tako hoče! Zaveden delavec bo

vedno in povsod pokazal svoje

prepričanje: ravnal se bo sam po

socijalist, načelih in še druge k-

temu bodril. Omahljivec dobri

stvari več škoduje nego koristi-

jo. Socializem ima dve nalogi:

1. zboljšati gospodarsko stanje de-

lavstva, in 2. preroditi človeštvo

tudi na znotraj, duševno, stem da

dvigne veliko maso nevednega

ljudstva na višjo kulturno stop-

njo. Socializem je za višjo ljud-

sko izobrazbo, razširja in pripo-

roča dobre, poučne knjige in čas-

nikke, poteguje se povsod za mo-

derno šolo, kjer naj se uči čista

resnica, pridobljena na podlagi

znanstvenih raziskavanj, — ne pa

tisočkrat pogrete orientalske

Mlinar za člane, v nadzorništvo:

Josip Petrič, I. Štravs in Ignac Si-

ter, za namestnike: dr. Tuma, A.

Kokej in Viktor Kukovec. Nova

tiskovna družba prevzame dose-

dajno lokalno idrijsko glasilo

"Naprej" in ga izdaja znanprej

po dvakrat na mesec v Ljubljani

v poljudni ureditvi. Družba bo iz-

dajala tudi razne knjige in, knjižice

poučne in izobraževalne vse-

bine.

Ustanovitev tiskovne družbe,

kakoršno mi ameriški sodrugji že

imamo, bo velike važnosti za tam-

kajšno delavsko stranko, in od

sodrugov je odvisno, da se razvi-

je to velevažno podjetje tako, da

bo lahko izpolnjevalo vse svoje

obširne naloge. Ustanovitev tiskov-

ne družbe pomenja velik korak

naprej v življenju starokrajnega

slovenskega delavstva, tembolj

ker napenjajo nasprotniki, zlasti

klerikalna stranka pod krinko

krščanskega socializma, vse mo-

či, da bi s svojim protidelavskim

časopisjem podrl med delavce in

jih slepili v svojo korist, delavstvu

pa v škodo. Ako se bodo tamkaj-

šni sodrugji zavedali svoje dolžno-

sti, bo nova tiskovna družba tista

moč, ki bo najbolj uspešno izob-

bijala take nasprotniške namene

in podajala delavstvu duševno o-

rožje, brez katerega je vsak boj

brezspesen. Že v kratkem času

svojega obstanka je družba pok-

azala, da ji je delo resno. A da mo-

re storiti vse, kar je na književ-

nem polju potrebno za delavce, je

tudi treba, da jo sodrugji podpi-

rajo, kolikor le more.

Naša ameriška delavska tiskov-

na družba kliče svoji posestrimi v

Ljubljani: Živela!

Kaznovan...

Magaziner tvrdijo Mahné v Tr-

stu je bil sredi meseca junija ob-

sojen na tri leta teške ječe, ker je

svojem gospodarju kradel. Tri le-

ta teške ječe!

Ne pride nam na misel, da bi za-

govarjali dejanje samo kot tako,

vednar pa je uvaževati razmere,

ki so obdolženca dovedle na krivo

pot. In te razmere je zakrivil to-

žitelj Mahné, ki stoji danes pred

sodnijo javnega mnenja, pred

ljudskimi porotniki srea in vesti,

gotovo kot večji zločinec, nego

nesrečni mladenič.

Mladenič, ki je bil star 22 let,

je dajal 30 kron (reci trideset kron)

mesčne plače. Kako živeti s tako plačo

22-letnemu mladeniču, ki tudi hoče živeti,

vsa skromno živeti? Dve leti je

delal ta mladenič po 10 do 12 ur

na dan za bomo plačo 30 kron na

mesec. Za 12-urno delo ni dobival

torej niti ene cele krone! In imel

je ključke od skladišča. Trpel je po-

manjkanje in glad. Videl je, kako

se drugi vesele življenja, ki nič

ne delajo. Začutil je vso silo hre-

penenja po boljšem življenju. Za-

čel je kradti... vsled bede, vsled

pomanjkanja, vsled sramotno ni-

ske plače. Toda gospodar ga je

zalotil in ovedil sodišču. Ovedil ga

je tisti človek, ki je kriv, da je

kradel, on, ki ga je izkoriščal, on,

ki se ni sramoval plačevati 22-let-

nemu mladeniču 30 kron na me-

sec.

Naravni zakon je ta, da slabo

rodi vedno slabo, — in zato tudi

sedajni družabni sistem ne more

izdajalec ljudskih koristij. 5000

novih rojakov pomeni nove davke

v denarju in v krvi!

Kakor jim kaže!

Vodja klerikalev v Avstriji,

dunajski župan dr. Lueger, je pr-

ve dni minulega meseca v dunaj-

skem parlamentu strastno napa-

del konsumna društva ter v nebe-

sa povzdigoval male trgovce in

kramarje. — Tu se zopet vidi kle-

rikalec, kakšni so! Na Dunaju so

konsumna društva seveda v ro-

kah socialnih demokratov, — za-

to so klerikalec proti konsumnim

društvom za kramarje! Na Kranj-

skem pa so kramarji pristaši libe-

ralne stranke, in zato so kranjski

klerikalec začeli snovati konsumna

društva.

Konvencija razveljavljena?

Kakor je posneti iz poročila dr-

žavnega tajnika Michiganskega,

je državna konvencija socialistič-

ne delavske stranke, ki je zbora-

vala predzadnjo nedeljo v Detroit,

baje neveljavna. Po določbah nove

postave o prvotnih volitvah sme-

jo se strankine konvencije vrši-

ti šele v septembru po primarnih

volitvah.

Nizke cene!

Vse parobrodne družbe so zni-

žale cene za prek morskovožnjo

Kdor rojakov želi potovati v staro domovino,

naj se v tej zadevi obrne na:

Frank Sakser Co.

109 Greenwich St., New York.

6104 St. Clair ave., Cleveland, O.

Slovencom in Hrvatoma!

naznanjamo, da izdelujemo raznovrstne

obleke, po najnovšem kroju. Unijsko delo; trpežno in lično

V zalogi imamo tudi razne druge potrebščine, k spa-

daji v delokrog oprave — oblek.

Pridite in ogledite si našo izložbo.

Z vsem spoštovanjem

J. J. DVORAK & CO.

UNION CLOTHIERS - TAILORS

598-600 BLUE ISLAND AVE.

GOSTILNA, dobro in vedno preskrbljena

z najboljšimi pijačami, unij-

skimi smodkami in prostim prigrizkom.

Dvorane, za društvenene seje, svatbe,

zabavne večere, veselice itd.

Potujoči rojaki vedno dobro došli.

Priporočam se vsem v mnogobrojen

obisk

Frank Mladič

587 SO. CENTRE AVE.,

CHICAGO, ILL.

Pomlad je tukaj.

Sezona ženinov in nevest prihaja. Če se ženite, je važno za vas,

da si omislite dobro sliko kot spomin na vaš ženitvanjski dan. Dobro

sliko, da boljše ne morete dobiti, vam izdela

Wilke

izkušen fotograf,

391-393 BLUE ISLAND AVE., CHICAGO.

Ima večletno skušnjo in izdeluje najfinejše fotografije po zmernih

cenah.

TELEFON CANAL 287.

USTANOVljENO 1883.

Pristno Domače Vino

Belo vino 60c galon

Rdeče vino 50c galon

Rdeče staro vino 45c galon

Rmeno vino 55c galon

Posoda prosta. Te cene veljajo odjemalcem od 50 galonov naprej;

izključena pa niso tudi manjša naročila. Vino pošiljam proti predplačilu

ali po C. O. D. po vsi Ameriki.

Priporočam se rojakom tudi za obisk moje lepo urejene gostilne

z izbornimi pijačami in z vedno pripravljenim prostim prigrizkom.

Za dobro in točno postrežbo, kakor tudi za pristnost vina jamčim.

JOSIP ZALOKAR,

899 Edison Road N. E.,

Cleveland, O.

M. Lacković in Fr. Smetko

878 West 18th St., Chicago

MODERNO OPREMLJENA SLOVEN-

SKA TRGOVINA Z JESTVINAMI

(GROČERJA.)

Najboljši riž, kava, čaj, moka itd.,

sploh vsakovrstno domače in prekomor-

sko blago vedno sveže po najnižji ceni

na prodaj.

Na zahtevo razvažam blago tud na

dom, za kar nič ne računim.

Najbolje in naje-

neje obuvalo kupite

pri

John Kiofath

631 Blue Island Av.

CHICAGO.

Sprejema tud po

pravila.

POMLAD JE TU

Nabaviti si bode treba razno-

vrstne

vrhnje in spodnje obleke,

pokrivala, obuvalo, itd.

Ako hočete biti po-trešeni hitro

in z dobrim blagom, ogledite si na-

šo veliko zalogo predno kupite kje

drugi.

Schwitzer

CLOTHING CO.

577-579 BLUE ISLAND AVE.

CHICAGO, ILL.

Stranka

SLOVENSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA

sedeštem v Chicago, Ill.
Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

IMENIK

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Glavni tajnik: John Petrič, 718 W. 12th St., Chicago, Ill.
Vse pomembne in dopisne, tiskane in pisne stvari, ki se nanašajo na posameznike, ki so se prijavili na gorejoči naslov glavnega tajnika.

Mike Potočnik	0.10
Bartol Eržen	0.50
Ignace Bozovičar	0.25
Bartol Prebil	0.10
John Fakin	0.25
Sodrug slo. soc. kluba "Rdeči Proletar"	13 v Ely, Minn.
(Nabiralna pola št. 117):	
John Teran	0.25
John Puš	0.10
Jakov Škerjanc	0.10
John Judnich	0.10
Martin Grabek	0.10
Frank Hribar	0.10

Sveta inkvizicija in njene žrtve.

Dandanes se dobijo brezvestni zgodovinarji, ki pašajo cerkvi na ljubo (že vedo, zakaj!) jasno zgodovinsko resnico. Najbolj se v tem pogledu greši z ozirom na "sveto inkvizicijo" in krivoverstvo sodnije. Namenoma se razširjajo o tem pojmi in nazori, ki čisti zgodovinski resnici predrzno in nesramno v obraz bijejo. Utajiti se namreč skuša popolna podrejenost verskih sodnij pod papeža in dokazati, da je bila ta krvava naprava le državna uredba. In ker je cerkev najhujša nasprotnica vsakega napredka, zlasti resnične izobrazbe, je torej le zaslužno in koristno, da se temu nasproti seznanimo s temeljitim poznavateljem svete inkvizicije.

Znani ex-jezuit grof Hoensbroech se je potrudil, da je tozadevno snov po raznih arhivih in vatikanski knjižnici korenito preštudiral, in pred kratkim je imel v Berlinu o tem javno predavanje. Glasom tega predavanja je reprezentirala inkvizicijska versko sodnijo z določeno zunanjo obliko in gotovimi kaznimi, ter je bila prvotno "škofsvska", t. j. vodili so jo škofje; potem je postala "meniška", ko je prešla na frančiškane, zlasti na fanatične dominikance, ki so si sami nadeli naslov "psi Kristusovi". Toda vključ vsem različin imenom so stale inkvizicije, tudi španska, vedno pod vrhovnim poveljstvom papeštva, ki edino je odgovorno za vsa grozodejstva, ki jih je uganjala inkvizicija v imenu in pod plaščem vere.

V "ročni knjigi" Bernarda Fidonisa, ki je bil do 1. 1330 inkvizitor v Toulouse, se pravi:

"Namen svete inkvizicije je uničenje krivoverstva. To se lahko zgodi tako, da se krivoverci spokorijo in poboljšajo, s se večjim učinkom pa, da se sežgo na grmadi." — Mučiti se sicer ni smelo več kot enkrat, toda ta prepoved se je nanašala le na dobo 24 ur; briteh glavice so si pomagale na ta način, da so rekli, da je drugo mučenje le nadaljevanje prvega, češ da se prvo ni skončalo, in da torej to ni novo mučenje! Tako so lahko koga več tednov vsak dan mučili, ne da bi prelomili prepoved, dokler jim ni izdihnil. — Priče, ki ostanejo tajne, morajo brezvestno obdolžena s prisego potrditi; pričajo lahko tudi žena in lastni otroci. Odvetnik krivovercev mora prisesti, da ne bo stotil nobenega koraka, ki bi bil cerkvi v kvar. Zaprleba krivoverčevega premoženja se je raztegnila tudi na njegove otroke; njihove hiše so porušili do tal, in prostor, kjer so stale, so prokleli in s soljo potrosili.

Neki dominikanci iz Toulouse pripoveduje v svojem dnevniku: "V slavo in hvalo božjo", da so se sežigali mrtveci, ki so v grobu že več let počivali. Nadalje: Pri neki gostiji je bilo inkvizitorju javljeno, da so bolno ženo obiskali krivoverci. Brž je odšel z nekaterimi sobotniki k dotični ženski, izvalil ji na premeten način priznanje, izdal se potem za tulonskega škofa in zahteval, da prekliče in obžaluje. Ker se je branila, dal jo je takoj sežgati s posteljo vred na grmado in jo tam sežgal. Potem se je z drugimi vred povrnil na gostijo; z veseljem so zavijali jedi, kakor da bi se nič posebnega ne zgodilo, in nipoženo zahvalili Boga za tako lep večer!

Znano je strašno človeško klanje papeške vojske proti Albigenzom, kjer je papežev legat po zavzetju mesta Carcassonne dal povelje, — ker niso mogli ločiti krivovercev od vernikov, — da naj se pomori vse prebivalce, s čimeno opombo: "Bog bo že svoje spoznal." V samo eni cerkvi, kamor

so se zatekli, se jih je poklalo 7000, med njimi žene in otroke. Na Nemškem so sežigali prvega krivoverca 1. 1051 v mestu Goslar. Potem so sledili kraji Erfurt, Lübeck, Wismar, Würzburg itd. Zlasti so bili goreči v Neumarku in Uckermarku. Na "krivoverškem hribečku" pri Königsbergu je gorelo veliko grmadi, in v Berlinu so dne 28. aprila 1458 sežigali več oseb. Severo-nemški inkvizitorji so imeli takrat svoj glavni sedež v Stettinu. V Strassburgu pokrajine Elsass so na samo en dan sežigali 80 oseb, skozinskoj verne ljudi, ki pa so dominikansko veroizpoved odklonili.

Papež Gregor IX. je podpiral Konrada Marburškega, spovednika svete Elizabete, ki je dal raje sežgati 100 nedolžnih, nego da bi ušel en krivce, — ki je iztrebil cele družine in opustošil kraje, — proti čegar divjanju sta škofa iz Mainz in Kölna zaman protestirala.

V Rimu samem so spokorjene krivoverce najprej zadavili, potem se le sežigali, trdovratne pa so morali živi na grmado, — "da jim preženejo trmo", — kakor so se izražali Kristusovi namestniki.

Na Španskem je bil kralj golo orodje v rokah inkvizitorjev. Tam so grmade najbolj gorele. Le pri enem samem avtodafeju, t. j. slovesnem sežiganju, je bilo sežganih na grmadi 40 izkopanih mrtičev; sorodnikom mrtvih so odvzeli premoženje, nje same pa zapodili v prognanstvo. V Sevilli je od 1. 1481 do 1524 bilo živih sežganih nad 1000 ljudi. V čeli Španiji je inkvizicija pač na stotine oseb, če že ne pomorila, pa vsaj na grozovit način kaznila in pobabila.

Kakor daleč je segala moč cerkve, povsod so gorele v tistih "blaženih" časih grmade, inkvizicijske ječe in mučilnice pa so bile prenapolnjene. Z živinskimi trpinčenjem, z ognjem in mečem skušali so "služabniki vere ljubezni" napredujoči človeški duhi oplasti in ustaviti ter ga za vedno prikleniti na cerkvene verige.

Sicer se zatrjuje, da je imela inkvizicija le to nalogo, da je dosegla krivoverstvo, kaznovala pa da je krivoverce država, — češ inkvizitorji so vedno prosili posvetno gosposko, da naj proti krivovercem milostno postopa in naj jih ne sežge. Toda to prošnjo in navidežno milosrčnost označuje grof Hoensbroech kot infamno in navščinno. Kajti mestu Brescia je n. pr. zažgal papež z interdiktom, ker je zadrževal sežiganje; in v nekem viru se glasi: "Krivoverci se izročijo državi v to svrhu, da se sežge." — Povod za to "milosrčnost" z duhovniške strani je dalo nekaj drugih, čisto posvetnega. K "irregulariteti", ki onemogoča duhovniku dosego višjih častij in mastnejših stalnih dohodkov, spada med drugim tudi prelivanje krvi! Samo zato torej hinavska prošnja inkvizitorjeva: "Toda ne usmrtite ga!"

Kako pa je danes z inkvizicijo? Grof Hoensbroech odgovarja na to uprašanje: Še sedaj kraljuje krvavi cerkveni duh! Še so v veljavi krvavi zakoni, še sedaj se ne greši proti zakonom humanitete s sežiganjem krivovercev. V veljavi je še tozadevno papežev pismo Leona X., ki ga je izdal 1. 1543 proti Martinu Luther. In 1. 1895 je pisal v Rimu izhajajoč, od papeža odobren in pohvaljen list "Romaine" o "blagoslovljenem plamenu grmade" in o vzvišenem, častitljivem spominu na Tomaža Torquemada" (t. j. najhujšega španskega inkvizitorja, ki je dal živih sežgati 2000 oseb). In spet drugje se glasi: "Država ima dolžnost, da kaznuje na ukaz (!) cerkve krivoverce s smrtjo. Država ne more krivovercem, katere ji je izročila cerkev, spregledati smrtne kazni in jih oprostiti."

Grof Hoensbroech izvaja iz vsega tega zaključek: Inkvizicija tlači tudi sedaj še človeškega duha k tlom. Proti tej moči se moramo boriti le z lučjo prosvete in splošne izobrazbe, in v to pa je potrebno, da poznamo zgodovino papeštva natančno.

Podpirajte socialistično časopisje! Naročajte, čitajte in širite "Proletarce"! Priporočajte hrvatskim delavcem "Radniško Stražo".

IŠČEMO AGENTE!

Liberalna nagrada ali pa provizija za razprodajalce

Far-pil-lan
L e k i.

Far-pil-lan salve 50c.
Far-pil-lan Cones 25c in 50c.
Far-pil-lan Coterb Cufe 25c.

Poslajte ime in naslov!

Chicago Formula Co.
1346 W. 22nd St.

Ozdravi bule, ekseemo, rane, opekline, spuščanje in lišaje.

POZOR! ROJAKI! POZOR!

V nedeljo dne 19. julija priredi društvo "Narodni Vitezi" štey. 39 S. N. P. J.

velik zabaven izlet (picnie)

v proslavo petletnice obstanka društva.

Slavnost se vrši na 96. cesti in Ewing ave., South Chicago, Ill.

Na to slavnost se najljubnejše vabijo vsi rojaki iz Chicago in So. Chicago, da nas v kolikor mogoče obilnem številu posetijo.

Svirala bo hrvatska godba. Hladnega okrepčila za grlo bo v izobilju, in tudi na zelode se ne bo zabavilo.

Vstopnina 25c. Ženske v spremljstvu proste.

K obilni udeležbi vabi

ODOBOR.

KUPUJTE PRI

Albert Lurie Co.,
567-69-71-73 Blue Island Ave.
CHICAGO, ILL.

Velika trgovina z mešanim blagom.

Zmerne cene vsak dan.

Vac. Tourek,

izdelovalec finih

Havana cigar.

Prodaja cigare na škati. Naročila se izvršujejo točno.

1210 So. Albany Av., Chicago, Ill.

John Krika,

edini slovenski

BRIVEC

v Chicago, Ill.

570 So. Centre Ave.

Slovenec v Chicago naznanjam, da razvažam čislano

"JUNG PIVO"

iz priznane milvanške pivovarne v steklenicah po naročilu vsakega mu na dom.

Priporočam se za obila naročila.

MARKUS ABUJA,

6 Grand Ave. Chicago, Ill.

Pozor Rojaki Slovenci!

Prevzel sem na novo opremljeno gostilno "TRIGLAV" od brata Mohorja.

Točim sveže pivo, domače vino in druge raznovrstne pijače. Na razpolago imam moderno kegljico in potujočo vedno pripravljeno prenosljivo.

Postrežba točna in solidna. Priporočam se za obili obisk.

John Mladič,

617 So. Centre Av., Chicago, Ill.

SODRUGI! ČITAJTE!

V upravnistvu "Proletarce", 587 So. Centre Ave., Chicago, Ill., je dobili sledeče socialistične brošure in knjige: Socializem 10c
Kakšno smo socialisti? 7c
Socialna demokracija in kmetiško ljudstvo 5c
Komunistični manifest 20c
Naša bogastva 5c
Vsako teh brošur pošljemo poštino prosto. Sodrug, sežite po njih, dokler ne poldejo.

EDW. F. MODIS

Prodaja vsakovrstne kovčke (kofre) in kladke za potnike. Jemlje te stvari tudi v popravila.

684 W. 18th ST. CHICAGO, ILL.

Fino Opremljena Gostilna

z najboljšimi pijačami kakor z Atlas in Pilzen pivom, vinom in raznovrstnimi likerji, dalje s smokami in prostim "lunchom".

Z

Domovje bede in zločina na Dunaju.

Dunajski pisatelj Emil Kläger je izdal letos pod tem naslovom (dureh die Wiener Quartiere des Elends und Verbrechens) knjigo pri založniku Karlu Mitschke na Dunaju.

Tu knjigo je pisatelj posvetil "vsem bednim ljudem, izobčenim iz človeške družbe in lumpom po milosti usode."

Knjiga Klägerjeva je verna slika resničnega življenja, ali bolje povedano: počasnega uničevanja zavrnjenih bitij, prejšnjih ljudi. Kläger si je ogledal, preobleden v capinsko obleko, na lastne oči dunajske beznice, podzemeljske kanale in vse skrivne kote, kjer kraljujeta lakota in zločin. Vodniki po tem torišču zavrnencev so bili Klägerju capini sami, in verni spremljevalci njegovih, večinoma ponočnih pohodov, mu je bil sodni tajnik Herman Drawe na Dunaju. Slednji je izvrsten amaterski fotograf in je fotografiral glavne tužne prizore iz kraljeve capinov. Kläger je hotel imeti zanesljivo pričo, da ne bi "boljši sloji" dvomili o pristnosti njegove žalostne povesti.

Carski Dunaj je strmel, ko je Kläger na dunajski "Uraniji" odkrival nepopisno bedo dunajskih nižjih in najnižjih slojev ter jo dokumentiral z originalnimi slikami. Dunajčanje so pa dve leti polnili gledališče in solze poslušali Klägerjeva predavanja o usodi siromakov, ki jim je bila do tlej nepoznana. Letos je pa izdal Kläger o svojih predavanjih debelo knjigo ter jo "okrasil" z Drawejevimi slikami.

Neverjetne in vendar tako kruto resnične so zgodbe Klägerjeve knjige. Pisatelja je napotila v domovje bede tragična in nasilna smrt hujšega sošolca Franca Liehta.

Končavši srednjo šolo z izvrstnim uspehom, je prišel Franc Lieht, velenardarjen deček, na univerzo. Tu se je sprijel s svojo rodbino, zašel vsled tega v dolgeve in revščino in tako lezel vedno nižje, dokler se ni enega lepega dne našel prav na dnu v blatu podzemeljskega kanala ob Dunajci. "Že štiri tedne spim v kanalu," — pravil je Franc Lieht malo pred svojo smrtjo našemu pisatelju — "v gnoju, ki nam ga daje naše vlemesto prijazno na razpolago."

Stotine jih najdejo prenočevati v podzemeljskih kanalih ob Donavi in Dunajci. Le ogled si jih, kako tam ležijo v odpadkih, kot v kletkah zaprti ...

Naš pisatelj se seznani v eni predmetni bznici, kjer se prodaja "reževec in capinom" juha in čaj za nekaj novčev, z dvema glavnima predstavnikoma dunajskih vagabundov s tzv. Kiebitzem in Jožefom Weber, ki sta ga potem podila po vseh kvartirnih lakote in zločina. Kiebitz je svoje dni študiral na tehniki in je vsled revščine zašel na krivo pot in v blato. Ravno tako Jožef Weber, ki mu je bila že v mladosti namenjena ta pot. Rojen od nesrečne matere v najdenišnici, ki je imela poleg njega še štiri druge nezakonske otroke, potikal se je kot najdenec pri raznih tujih ljudeh, ki so mu že v najzornejši mladosti dali čutili, da ni človek kot drugi, da nima očeta ne matere, da je najdenec. Z izgubljenostjo je bilo Jožefu Weberu zapčeno celo življenje in kmalu se je našel na dnu ter postal "hišnik" podzemeljskih kanalov ob Dunajci.

Naš pisatelj se srečal na svojem potu tisoče in tisoče, iz človeške družbe izpahjenih ljudi, tisoče in tisoče, ki niso imeli kaj deti v usta, s čim se odeti in ogreti morajo. Videl jih je ležati v podzemeljskih rojih ob Donavi in Dunajci, koder se zbira in prepušča smrti, gnoj in blato milijonskega mesta. Videl jih je napol nage, odete v cape, valjati se v blatu in vdihavati strupeno vlažno plino, ki so jim pili mozeg iz kosti a jih vendar vsaj začasno rešili pogina in neusmiljeni dunajski zimi.

Kläger ne preiskuje vzrokov za nemarnost in revščino, ki obdaja njegove ljudi "iz onega sveta," marveč nam slika golo resnico tako objektivno in s tako živini barvami, da oživijo njegovi ljudje pred nami, da jih vidimo in slišimo govoriti.

Največja nesreča za revne dunajske uboze je pomanjkanje cenih oz. brezplačnih stanovanj. Po leti se gre; usmiljena narava razprostre svoje mehke postelje vsem, ki nimajo svojega doma. Še celo do pozne jeseni prenočuje na tisoče, siromakov v prosti naravi. Ko pa pritise huda zima

po Dunaju, potegnejo se ti siromaki nazaj v svoje rove. Strupena vlaga izvirajoča od smradljivih odpadkov jih sicer obvaruje takojšnjo pogina, a tem bolj gotovo in nepreklicano jim da občutiti usodo počasnega umiranja.

V teh podzemeljskih rojih se utrjuje tisoč v sovraštvu do človeške družbe. "Morate jih videti, kakor sem jih jaz videl," pravi Kläger, "preseče z žarečimi očmi, upadlega, smrtno bledega obraza, spačenega od lakote in obupa ter sovraštvu proti posedujočim slojem. Sovraštvu in obup jih žene, da se tržejo od časa do časa med ljudmi od zgoraj in se pregreše nad njimi in njihovim imetjem. In mi? Mi se čudimo in strnimo nad dejanjem, kakor da ga ne razumemo, in se zgražamo nad tako zavrnjenostjo, ki spravlja v nevarnost našo komoditeto in naše lepote. In potem funkcije naš varnostni aparat točno in gotovo ter uničuje brezbožne rušitelje naše udobnosti in našega apetita."

Neverjetno je, na kako nizko stopinjo se dajo potisniti življenjske potrebe človeka. In čudovita je iznajdljivost, s katero si siromaki na Dunaju skušajo ohraniti svoje golo življenje. Na tisoče jih n. pr. poišče prenočišče v predmetnih opekarnah. Tu se zbira v sušnicah okoli velikega ognja in prespavajo oz. prežidajo v neznoji soparici (45 st.) dolge zimске noči. V tej strašni temperaturi ni seveda govora o zdravju, krepčilem spancu. Siromaki se pač navadijo na to vročino, kaj za to, da jim uničuje zdravje; zadovoljni so, da se obvarujejo iz hujšega sovražnika — mrazu zime.

Kje pa je sedaj humaniteta, ljubezen do bližnjega, ali kako skrbijo cesarski Dunaj za svoje siromake? Edina naprava, ki hoče vsaj na videz ublažiti bedo brezdomovinskih revežev, so tzv. ogrevalnice. Nekoliko dvoran po milijonskem mestu se po zimi kuri noč in dan in so določene v to, da se smejo reveži v njih brezplačno po dnevi in po noči ogrevati.

A te ogrevalnice ne zadostujejo svojemu namenu in so le pesek v oči bednemu prebivalstvu. Predvsem jih je veliko premalo in bi se tudi morale spopolniti s prenočiščami.

Naš pisatelj nam slika te ogrevalnice kot prave smrtnice. Ljudje sedijo tam na dolgih klopih, stisnjeni kot sardele, zrak je soparen in dušev vseh toplote in smradljivih plinov, ki se izpirajo po dihanju velike množice. Ljudje ne morejo spati v taki gneči in vdušju. Večina predljudi celo noč, ker se ne smejo in ne morejo ganiti; tudi govorjenje je prepovedano.

Ko se zdani, zapuščajo eden za drugim popolnoma utrujeni in duševno potrti do "človekoljubno" napravo. "To je najnovejši napredek humanitete," — upravičeno zabavlja Kiebitz čez ogrevalnice, "pomagajo le v toliko, da ljudje ne pomrznejo zunaj na cesti. In to bi bilo vendar preveč za živce mešanov čitati zjutrajnih časopisih pri kavi o takih rečeh, to bi se ves ta človekoljubni špas izjalovil!"

Največje nesrečo vidi Kiebitz v pomanjkanju prenočišč. "V nočeh, ko blodi človek po ulicah, ne da bi imel kje odpociti svoje izmučeno telo, v takih nočeh se vzbude v človeku vsi slabi duhovi in je človek najbolj nagnjen k zločinu, ker je telesno in duševno tako pobit, da ne more trezno misliti. Zato bi morali posedujoči sloji revežem preskrbeti vsaj postelje, veliko postelje, ne iz humanitete ali iz človekoljubja, marveč iz gole sebičnosti."

Na Dunaju je tudi veliko skupnih prenočišč. To so večje izbe, v kojih prenočujejo za 40 do 60 vinarjev moški in ženske brez razlike. Tu leži na slammikih eden poleg drugega 20, 30, 40 do 50 oseb obojega spola. V tem oknuženi zrak so moralni ekscenzi nekaj vsakdanjega, tako da se ne nikdo nad njimi ne spotika. Sicer pa stojijo ti ljudje, ki se poslužujejo takih skupnih prenočišč, že na višji stopinji kulture ...

Klägerjeva knjiga je izšla o pravem času, v letu cesarjevega jubileja. Profesor Umlauf, ki je spisal tej knjigi uvod, pravi sicer v njem, da bo ta knjiga temeljito razbistila vest. Meščanski družbi, vsem tistim, ki bi lahko pomagali siromakom. Mi pa ne verujemo. Meščanska družba se je opajala v sijaju jubilejnih slavnosti. V svoji nečimernosti je izdala za nepotrebne svrhe milijone, reveži in capini so kakor svetopisemski Lazarji prešli ostali na gnoju s to razliko, da jim ne pripadajo z bogatoobloženih miz niti drobničnice, ker se zastraži k njim dohod s cesarskimi bajonetmi.

Klägerjeva knjiga pojde mimo meščanske družbe kakor grde, hudobne sanje. S tem večjim zanimanjem in razumevanjem jo bodo čitali "vsi bedni ljudje, izobčeni iz človeške družbe in lumpi po milosti usode." Vsi ti-le bodo se posebno letos v času jubileja čutili in spoznavali, da nimajo pričakovati od zgoraj nobene pomoči, in da jih zamore rešiti pogina le lastna pest in razum.

DROBIŽ.

Ivan Kaker.

Nekaj "vsemu svetu" razglašena ameriška prostost in natančno določene človeške pravice so le dim, ki se je z razvojem velekapitalizma na eni strani in z naraščanjem bede na drugi strani kaj hitro razkadil.

Bog, hudič, angelske trume, služabniki gospodov, cerkev — so v "svobodni" republiki prišli spet v veljavo. Rabijo jih novodobni denarni knezi, da zakrijejo z njimi svojo spekulacijo in korupcijo pri izsesavanju meznega sužnja, — kakor so jih rabili tam v Evropi človeški konjedererji "plemenite krvi" in starejšega datuma, da se obdržali v strahu božjem in ponižni pokorščini telesnega sužnja.

Vinograd gospodov rodi v Ameriki pod patronatom mamona obilen sad.

Amerika je obljubljena dežela, ne za poštenega delavca, pač pa za defraudante, politikarje, duhovščino, verske in zdravniške sleparje vsake vrste.

Najboljše zavetišče ima morala v Ameriki. Pošta skrbno čuva, da se revica ne spotakne in se ji ne pripeti kaka neizgoda!

Katolicizem "poboljšuje in izobražuje" človeštvo že dva tisoč let, — pa ga še sedaj ni poboljšal in izobrazil, vključno temu da ima na razpolago bogata sredstva in toliko učencikov!

Večina zmaga. Norea so upravljal, zakaj so ga zaprli v norišnico, "Čisto lahko," — odgovorili jim ta; — "trdil sem, da so vsi ljudje blazni, drugi pa so rekli, da sem blazen jaz; — večina je zmagala!"

Nasilnosti in zvijače v svobodnemiselnem taboru se za naš duševni napredek ravno tako nevarne, kakor je nevarne srednjeveški verski fanatizem.

Besed o svobodi in bratstvu je sicer res dosti, — a prav malo je svobodomiselnosti in bratoljubja. Isto je z "napredkom!"

Dr. Jaeger uči v svoji životoslovni teoriji, da diši človeško telo pri raznih duševnih pojavih različno. Veselje, žalost, strah in drugi občutki se vrše v človeku v zvezi z raznimi vonji, ki izpuhtajo iz njegovega telesa, ter so prijatni ali neprijatni, dišeči ali smrdeči. Zato tudi učinke takih na blizu stoječe prijatelje ali neprijatelje ter vzbujajo v njih prijazne ali neprijazne čute do onega, iz katerega vonj prihaja. — Iz izobraženega človeka izhajajo duh, ki upliva jako mogoče in vpliva na soizobražence, — žalilob pa je ta vonj silno neprijeten in zopern neizobraženemu!

— "Brez dela, brez jedi, brez krova ... Vse je črno ..." V Hutsonville, Ill., so našli na bregu ondote reke moški klobuk, v katerem je bil majhen listič s sledečo vsebino:

"Brez dela, brez jedi, brez krova, zavrnjene, klatež — vse je črno. Upanja ni. Socialisti mi pravijo, da se naj borim za boljše življenje na tem svetu; duhovnik mi pravi, da naj upam na boljše stvari po smrti. Zame je pa najbolje, da sem rešen vsakega boja in upanja. Življenja, kakršno je, ne morem prenašati več. Ne pozveduje, kdo sem. Moje truplo, kateremu svet ne da prilike živeti, naj leži tam, kamor pado. Neznani."

Kljub skrbnemu iskanju niso našli v vodi nobenega trupla.

Dolžnost vsakega socialista je, podpirati svoje časopise. Agitirajte za "Proletarca". Pridobite mu nove naročnike.

SODRUGI!

Vi potrebujete "Proletarca". "Proletarec" potrebuje vas! Agitirajte!!!

JUNGLE

Angleški pisatelj Upton Sinclair z avtoriziranim dovoljenjem poslovenila Jože Zavrtinik in Ivan Kaker.

(Copyright, 1905, 1906, by Upton Sinclair.)

(Nadaljevanje.)

Odšel jima je denar, odšel v prodajalno, in nista ga videla več. Dobil sta korobača in drugo jutro so ju spet odposlali. Topot sta trgovino s časniki našla in si kupila nekaj zaloge. Hodila sta okrog do opoldan in vsakemu, kogar sta srečala, klicala "Paper", a polagoma so jima bili izmaknjeni in odvzeti vsi časniki, in vrhu vse te nesreče sta dobila še precejšno število batin od nekega časnikaškega raznašalca, v kojega okoliščini sta zašla. K sreči sta razprodala vsaj toliko iztov, da sta prinesla domov isto svoto denarja, kolikor sta ga sabo zvela. Po preteku enega tedna prestanih nezdov pa sta fantička pričela svoj posel razumevati. Zapolnila sta si imena časnikov in vedela, koliko iztov naj kupita od tega ali onega, komu jih naj ponudita ter kodi smeta hoditi in kod ne smeta. Vključno temu pa nista več prinesla domov kakor 20 do 30 centov, včasih morda 40 centov, četudi sta odšla z doma že ob 4. uri zjutraj in tekala po ulicah ves dan do pozno v noč in prodajala dopoldne jutrajne liste, popoldne pa večerne. Od te svotice je bilo treba odkiti še vozino, ker je bilo peš predaleč domov. Toda časoma sta dobila prijatelje in se naučila smukniti v voz, ne da bi sprevidnik opazil, in se skriti v gneči. Izmed štirihkrat se je moglo pripetiti samo enkrat, da ju je sprevidnik zasledil in zahteval vozni listek. Takrat pa sta začela po žepih stikati in končno jokati. In konec je bil pač ta, da je plačala vozino za paglavca kakor dobrotljiva stara gospa, ali pa sta smuknili iz voza in poskušala svojo srečo pri drugem sprevidniku. To nista imela za nič slabega. Čegava krivda pa je, da so vozovi ob času, ko odhajajo delavci na delo ali pa se vračajo domov, prenapolnjeni z ljudmi, tako da sprevidnik vsled velike gneče ne more pobrati vozine od vseh? Družbe so bile vrhutege — tako so trdili ljudje — tatinske, ker so si prisvojile s pomočjo lopovske policije vse pravice revežev!

Ko je prišla spomlad in ni bilo več nevarnosti sneženih viharjev, ko je postal premog nepotreben, ko se je otroke lahko iz hiše napodilo, če so bili preglašni, in se je sedaj toliko zasluzilo, da se je dalo od tedna do tedna izhajati, — ublažila se je tudi Jurgisova slaba volja. Človek se polagoma privadi na vse, in Jurgis se je tudi privadil na to, da je doma ležal. Ona je njegovo brezbriznost s strahom opazila, a si je še prizadevala, da bi njegove mirnodušnosti ne porušila. Skrbno mu je prikrivala svoje duševne muke. Ker je prišel čas spomladanskih neviht, se je Ona morala večkrat voziti, četudi se je tresla za vsak cent. Bledela je bolj in bolj, in v sree jo je večkrat zabolelo, ko je videla, da Jurgis tega ne opazi, — pa naj se je tem žalostnim mislim še tako ustavljala. Uprala se je potem, ali jo pač še tako ljubi, kot jo je nekdaj, ali pa je morda beda zamorila cvetko njegove ljubezni. Prehila je večji del časa od njega oddaljena in nosila svoje gorje sama, kakor on svoje. Ko je prišla domov, je bila tako utrujena, in če sta se pogovarjala, govorila sta le o svoji revščini in bedi, — ni čuda, da se pri taki govorici niso porajala nežnejša čustva. Globoka žalost nad vsem tem je včasih v Oni vzplamnela visoko, in ponemaj je pač ne nadomajala objela svojega moža ter ga k sebi stisnila, se razjokala in upralsala, če jo ima še kaj rad. In ubogi Jurgis, kateremu se je pod pet ter se je spomnil samo na to, kdaj je bil zadnjič jezen, Ona mu je morala odpustiti in je v joku zaspala.

Zadnje dni aprila se je odpravil Jurgis k zdravniku, ki mu je napravil obezvo in dal dovoljenje, da sme iti na delo. To pa je bilo odvisno bolj od nujne potrebe kakor pa od zdravniškega dovoljenja. Prišel je v Brownovo klavnico, a formen (predelavec) mu je dal razumeti, da se mu njegovo mesto ni moglo ohraniti. Jurgis je takoj videl: nadelavce je našel drugega moža, ki je delal dobro, in da vsled tega ne mara nove spremembe. Jurgis je stal žalosten ob vratih, videl je delati svoje prijatelje in tovariše in zdel se je sam sebi kot izobčenec. Potem je odšel in se pomešal med množico brezposelnih.

Topot pa Jurgis ni vzbujal tistega lopega zaupanja kot prvič, — saj pa tudi ni mogel. Nič več ni bil najkrepkejši mož med vsemi, in pazniki niso imeli očesa zanj. Postal je suh in medel, njegova obleka oguljena, z eno besedo: izgledal je siromak. In okrog njega se je gnetlo na stotine prav takih kot on in s istimi občutki kot on in ki so beračili že mesece in mesece v klavniškem okraju za delo. Za Jurgisa je napočil kritičen čas v življenju, in ako bi bil slabotnejši, krenil bi pred ista pota kot drugi. Brezposelnih potepuhov so stali vsako jutro pred klavnice, dokler jih niso prepodili policisti; potem so se razkropili po pivnicah. Malokateri med njimi je imel v sebi toliko energije, da se je prenil v poslopje do paznikov. Če niso dobili dela zjutraj, jim ni kazalo drugega, kot ves ostali dan dneva in celo noč po pivnicah pohajkovati. Jurgis tega ni storil, deloma ker je vabilo krasno vreme na prosto in zavetišče ni trebalo, najbolj pa še zato, ker mu je vedno plaval pred očmi ubogi, mali obrazek njegove žene. Jaz moram dobiti delo — si je rekel —, da se je mogel z obupom naprej boriti. Delo! Naj stane kar hoče, službo mora imeti in denar hraniti, predno napoči zima.

Toda dela zanj ni bilo. Obledel je vse društvene člane, — vključno vsaj revščini je ostal v društvu, — in prosil, da bi ga priporočali. Šel je k vsakejmu, ki ga je poznal, in povsod prosil za delo. Hodil je po poslopjih, in ko je obšel že vse, vsak prostor, vsako sobo, kjer so ga notri spustili, je prevdarjal potom, ali bi morda vendar le tam, kjer se je oglašil najprej, sedaj utegnilo kaj kazati, ter je še enkrat vse obšel, dokler ga slednjič niso poznali društveni vratarji in stražar in ga pokazali vrata. Potem se je naslednje jutro spet pomešal med množico in čakal, ali pa se vrnil domov ter se igral s Kotrino in detetom. Najbolj pa je Jurgisa morilo to, ker je prav dobro vedel, kaj je pravi vzrok njegovih neuspehov. Prej svež in močan, je dobil delo kar prvi dan; sedaj pa stvor manjvredne vrste, in zato zanj niso marali! Potrebnovali so le najboljše, — obrabli so ga s svojo gonjo in svojo nebriznostjo, in zdaj ga vržejo med staro šaro! In Jurgis se je seznanil z drugimi brezposelnimi možmi, ki so vsi napravili te izkušnje. Nekateri so se priselili od drugih krajev in bili zmeti v drugih mlinih; nekateri, ki so vsled lastne krivde izgubili službo, n. pr. ker groznih naporov niso mogli obvladati brez pijače. Največ pa se jih je rekrutiralo iz obrabljanih delov velike, neusmiljene klavniške mašinerije. Tam so delali moške in trpeli, marsikateri 10 ali 20 let, dokler niso omagali. Nekaterim se je enostavno reklo, da so prestari in da rabijo sveže, gibljene moči. Drugi so dali povod za odslovlitev s malomarnostjo ali kako neumnostjo; večini pa je bilo prepetilo to kakor Jurgisu. Vsi so valed nenapornega dela in nezadostne hrane predčasno oslabili, in končno jih je potlačila še ta ali ona neizgoda. Eden se je ranil, drugi si je zastropil kri ali ga zadela druga nesreča. Če je tak delavec potem prišel nazaj, mogel je svoje mesto le takrat spet dobiti, ako ga je paznik milostno sprejel.

V tem oziru se ni delala nobena izjema, razun če se je družbi mogla dokazati krivda in jo napraviti za nesrečo odgovorno. V takem slučaju so k poškodovanemu poslali pretkanega advokata, ki je moža pregovoril, da je svoje zahteve znižal, ali pa mu, ako je bil delavec še pri močeh, obljubil stalno delo. Ta obljuba se je točno in pošteno držala — dve leti. Dve leti, to je bila "krajna meja," — preko te dobe ni imela žrtev nobenih pravih več. Kaj se je po teh dveh letih zgodilo z možem, to je bilo odvisno od okolščin. Ako je bil eden najspretnejših delavcev, potem si je bržkone prihranil toliko, da je lahko tudi slabše obse pretolkel. Najboljše plačani možje, "rasekači", zaslužili so 50c na uro; to je prinašalo v dobrih časih pet do šest dolarjev na dan, v slabih pa eden ali dva dolarja. Pri takem zaslužku se je že lahko kaj prihranilo. Toda v vsaki tovarni je bilo uspešnih le šest rasekačev, in eden od teh je imel 24 otrok, ki so se vsi nadejali, da tudi postanejo nekoč "rasekači". Pri neizkušenem možu, ki je zaslužil deset oziroma pet dolarjev, pa je vse zavrselo od njegove starosti in od številnosti njegove družine. Samec je lahko djal kaj na stran, če ni pijančeval in bil sebičnež, t. j. ako se ni brigal niti za priletne starše ali sorodnike, niti za družstvo in prijatelje, četudi bi pred njegovimi vratmi umirali lakote.

XIII.

Medtem ko se je Jurgis pehal za delom, je umrl mali Kristoforas, eden od Elzbihtinih otrok. Kristoforas je bil, kakor njegov brat Jaz, zapas, telesno pohabjen. Zadnjemu je šlo preko noge kolo, in prišel je na svet z izpahjenimi kolčki, kar mu je hojo onemogočilo. Bil je najmlajši, in morda je Elzbieta že narava sama hotela stem vedati, da je rodila dovolj. Bolehal je vedno, trpel na krivice, bil pri treh letih še tako majhen, kakor enoletno dete. Ves dan se plazil v zamazanem jopiču po tleh jokajoč in stokajoč in bil vedno mrzlih tal vedno ves prehlajen in smrkav. Vse to ga je delalo družin v nadlogo. Čeprav pa je prizadajal družini toliko skrbi, vendar pa je mati upravljal čudovito vztrajnostjo ljubila izmed vseh otrok najbolj, razvabila ga na vse načine, in solze so jo obile, kadar je njegov javkanje napravilo Jurgisa besnega.

Zdaj je umrl. Morda je bila klobasa, katero je zvečer jedel, od vana s tuberkuloznim mesom. Čez ena uro po zavžitju je začel otrok oboleni kričati in popadati so ga krči. Mala Kotrina, ki je bila njim čisto sama, je upila na pomoč, — toda ko je prišel zdravnik, bil Kristoforas že mrtev. Razun Elzbieta ni nikdo za njim žaloval.

Uboga mati pa se ni dala potolažiti, in ko je Jurgis tudi sedel, Jurgis predlagal, naj bi se otroka radi lastne revščine dalo pogotiti na mestne stroške, je prišla skoro ob pamet. Njen otrok v ubogi grobi! In njena pastorka je stala poleg in to slišala, in ni oporekalo. Ali se ni moral Onin oče v grobu obrniti? Če je prišlo že tako daleč, bilo bi končno boljše vse pustiti in celo družino pokopati! Sledila je Marija pomnila 12 dolarjev v pripomoč, in ko je Jurgis tudi sedel, ostal trdega srea, prosjala je Elzbieta z vročimi solzami pri sosedah, — in slednjič se je malemu Kristoforasu vendar brala maša za dušo, dobil je z belim perjem okrašen mrtvaški voz in lesen križec, grob. Uboga mati je taval več mesecev okrog z omračenim duhom, samo en pogled na tla, koder se je plazil ranjki otrok, jo je spravljal obupen jok. Nikdar v svojem življenju ni imel ubogo otroče vsled dneva — je zdihovala —, že pri rojstvu so mu rojenice prisodile s srečo, ki je spremljala uboga malega dečka ves čas skoraj življenja do njegove zgodnje smrti. O, ko bi jo mogla priti z njim do slavnega doktorja, ki je ozdravil vse hrome; k onemu možu, katerega je ameriški milijardar napravil bogatega, da bi obiskal njegovega dečka, ki je tudi imel tako bolezen ko Kristoforas! Zdravnik je zmedel, ker je bil enkrat že v Ameriki, tukaj bolne otroke ubogih starišev, polnoma brezplačno, — plemenitost, ki je v Ameriki redka in katere so vsi časniki povzdigovali do neba. Toda žal! Elzbieta ni čitala stov, in nikdo ji ni o tem povedal, ko je bilo še čas, ker bi itak ne mogla spraviti skupaj potrebnega denarja za ta pot.

Temma bodočnosti je ležala Jurgisu pred očmi, dokler je zaiskal dela. Zdelo se mu je, kakor da bi divja zver čepela nekje ob njegovem življenjskem potu, on pa da mora vseeno mimo iti. Vsa mesta v velikih klavniških tovarnah so bila zasedena, in z grozno na to misli, da bo moral sprejeti morda najslabše mesto. Dobi se morda tam še en prostor, tudi za najslabšega človeka, — tvornica gnoji!

Možje so govorili o njej le v plašnem šepetanju, — le eden in desetletih je v njej v resnici poskušal delati, ostalih devet pa si je maj upalo čez vrata pokukati. Slabše kot lakote poginili! Jurgis upralsal, če hoče tam delati, in Jurgis je prevdarjal, — premišljeval je v resnici.

Ali je sploh smel odkloniti delo, ki sem u je ponudilo, pa ni bilo še tako strašno kot le mogoče? Ali je smel to storiti pri njej, revščini, pri žrtvah, ki jih je imel vsak izmed njih? Ali je smel je dalje krh, ki ga je prisluzila Ona, slabotna in boleha, kakor je bil ali je smel tudi še sedaj, ko se mu nudi delo in on le poguma nimati se ga? Boril se je sam s seboj, hotel se je obvladati, in vendar ga sam pogled na gnojinarne preplasil tako, da je odskočil z grozno strahom! Toda bil je mož in hotel je svojo dolžnost storiti; vrnil se je in prosil za mesto. Toda kdo bi mu mogel zameriti, da tudi upal na uspeh!

Gnojinarne so stale od drugih tvornic daleč stran. Malokateri biskovelec je prišel v njih obliže, in tisti, kateri so šli, so skušali smeniti Danteja**), ki je baje videl pekla. V te tovarne so spravljeni vsi nesnagi, vsakovrstne gnile odpadke. Tam so se sušile kosti, zadušljivih kletih, kamor ni nikdar prodiral žarek dnevnega svetlobe, pogibali so se možje, žene in otroci nad vrtečimi se stroji, ki so velike in male kosti. Vdihavali so v pljuča strupeni prah in se b vdihali v smrt. Spreminjali so tam kri v albumin in smrdeče stvar se bolj smrdivje. Po hodnikih in v luknjah, kjer se je to strašno opravljalo, lahko se je človek zgubil, kakor v duplinah kentuckijskih Električna luč je skozi prah in soparo svetlikala le kot zelo oddaljena, kakor rudeče in modre, zelene in škrlatnobarvne zvezdice, v sliki z barvo mešanice, iz katere se je dvigal prah in sopara. Razširjal po teh groznih prostorih vsepovsod pekleni smrad. Kdor tukaj v pi, mora si poprej zbrati ves svoj pogum, kakor za smrtni skok v no morje. Pred nos si tišči žepni robec, poloti se ga kašelj in v g ga začne nekaj daviti. In če vključno temu ostane, zasliši v glavi bne, sree mu začne urneje in urneje utripati, na seneli začuti ece, kakor bi ga kdo s klavdom bil, dokler ga slednjič preslini dah monjakov skoro da ne zaduši, in on, da si reši življenje, plane na sto. Nad tem peklem se sušijo odpadki, masa rujave, vlečne, sprječe snovi, odpadki vseh odpadkov. Ko je dovolj osušena, zmanjša fin prah in pomeša z neko skrivnostno rujavo prstjo. Potem je pri za rabo gotova, spravi se v vreče in razpošlje v svet kot eden iz stoterih fosfornih preparatov.

Farmerji države Maine, Kalifornije, Texas, kupujejo ga po dolarjev tona in gnojijo z njim svoja polja; nekaj dni po gnoju dobijo polja nek ostler duh, s katerim so tudi farmerji, vozovi in konji napoljeni. In vendar potrebuje vsak farmer morebiti le eno in to še zunaj na prostem v svežem zraku, — v klavnicih pa v enem poslopju nakupničenih na stotine in tisoče ton! V vsakem le se ga dabi, po tleh leže eno celo visoko ter napolneno ozračje z more vzduhom, in kadar potegne veter, pa s celimi oblaki v oko izgleda prahu.

Pred to poslopje je Jurgis prihajal vsak dan, kakor bi ga d nevidne sile. Maj je bil neobičajno hladen, in Jurgisove srčne želje se izpolnile: ni dobil dela. Toda zgodaj v juniju pritisnila je nenadna vročina, in tvornica za gnojilo je potrebovala delavce. Paznik je Jurgisa v teku časa spoznal in videl v njem dobrega delavca. Ko je b nekega vročnega dne ob dveh popoldne spet prišel čakati pred vrata, je paznik poklical k sebi. Deset minut kasneje je Jurgis suknjo zgornjo srajco slekel, stisnil zobe in odšel na delo.

Tekom ene minute se je svojemu opravilu priučil. Stal je v eno izmed strojnih odprtin, iz katere se je valila reka debelečte rujave tvarine, obdane z oblaki finega prahu. Nalagal je s svojimi drugimi delavci gnojilo na vozove. Svojih tovarišev vsled gostote ni videl, le slišal jih je, da so tu in da kidajo. Včasih so drugi drugega treli. Ko je bil voz poln, tipali so okrog, da je prišel mlaz znoza so začeli. Tako je delal Jurgis. V petih minutah je bil od glave ves v gnoju. Dali so mu naobraznico, ker drugače ni smel dihati. Toda nalnična ni zabranila, da bi se gnojilni prah ne vna na njegove ustnice in očesne večice in ne napolnil njegovih nos. Doben je v poltemi Jurgis bolj strašil kakor pa človeku, — kot poslopje, rujav kot vsi predmeti v poslopju in na 100 jardov okrogju. Vrata so morala biti odprta, in če je veter potegnil, zgrso Durham and Co. veliko gnoja.

Krivice-rachitis ali angleška bolezen ima svoj vzrok v mehkih kosteh, ki so posledica slabe prehranitve in slabega zraka; bolezen je najbolj razširjena pri otrocih revnih starišev.

Dante je največji in sploh eden najslavnejših pesnikov ta. rojen l. 1265. Njegova glavna pesnitev je "Divina komedija" (Nebesna komedija), kjer opisuje v treh delih pekla, vira, nekar pa je le alegorija ali primera, v resnici pa pomenja trnjev bednega človeka, ki se peha za srečo.

(Dolje prihodnj.)